

IL-BALLATA TAL-GHARUSA TAL-MOSTA

Ġewwa l-Mosta f'jur ta' xebba,
l-ġhajnejn tgħaxxaq bis-sbuħija,
tfajla ħelwa, tfajla safja
kif taf tagħmel l-art Maltija.

Ward tal-qronfol, ward ta' Mejju
Malta kellha ġo kull ġnien;
l-isbaħ warda Marijanna
ġewwa Malta dak iż-żmien.

Kien żmien ikreh, żmien tal-biża',
ta' sikwit fuq din il-ġżira
jinżlu t-Torok biex jisirqu,
u biex jieħdu n-nies ilsira.

Ma' missierha Ġulju Cumbu,
il-ġurat, bniedem ta' ġieħ,
kienet toqgħod Marijanna
fuq il-wied f'torri sabiħ.

Ġulju Cumbu u martu kienu
wisq magħrufa u maħbubin
mill-Maltin, u saħansitra
mill-kbarat il-barranin.

B'għarus kellha Marijanna
żagħżuġh nobbli, żagħżuġh ħlejju,
ismu kien Toni Manduca,
għaż-żwieġ tagħhom kienu jhejju.

"Dak Toninu u Marijanna
"kemm jinhabbu!" tgħid in-nies
kif jarawhom ġewwa l-knisja
nhar ta' Hadd waqt il-quddies.

Ta' Wejda fil-Knisja ż-żgħira
Marijanna tagħmel żjara
kull fl-ġaxija sabiex titlob
lil Omm Alla tħares darha.

Is-Sur Ġulju kellu f'daru
ilsir tork bħala qaddej;
kien iħobbu wisq għax tgħammed,
u semmieh Haġġi Mulej.

Kien inqabad fuq il-baħar
bejn żewġ xwieni waqt il-ġlieda;
xi tliet snin qatta' ma' Ġulju
sa ma ħarab għall-għarrieda.

Qatt ma basar is-sur Cumbu
illi wara dak iż-żmien
li tant ħabbu Haġġi jaħrab!
Haġġi kien tgħammed bis-snien!

Hekk kif wasal għewwa Tripli
lis-Sultan ta' Berberija
Haġġi wiegħed li jehodlu
għewwa l-ħarem bint Maltija.

Is-Sultan la tgħidx kemm tgħaxxaq
li fil-ħarem jibda jbus
il-ġmiel kbir ta' bint Maltija!
u kemm ried iħallas flus!

Minn Selmun lemħu l-għassiesa
xambekk kbir imil u jogħla
qalb l-imbatt, u ħallewh jersaq,
bandiera kellu spanjola.

'Mma x-xambekk kien tork u għadu,
fuqu hemm Haġġi Melej;
go San Pawl ix-xambekk daħal
bla ma ħadd ma nduna xej'.

Kien fl-għaxija, kien qed jidlam,
u tal-lejl fid-dlamijiet
mix-xambekk fis-skiet u l-hemda
niżlu l-art żewġ gajjijiet.

Gaj minnhom lejn Wied il-Għasel
sabiex jisraq ġid ir-raba';
tam u flus u deheb u bhejjem
huma serqu mingħajr xaba'.

U l-gaj l-ieħor lejn il-Mosta
sabiex jaħtaf lill-għarusa;
lilha biss Haġġi ried jisraq
u mhux dehebha nkella flusha.

Kien qed jisbaħ, il-bieb ħabbat;
“Min hemm?” għajjat il-qaddej;
“Jien l-għarus Toni Manduca”,
wieġeb dlonk Haġgi Mulej.

Żewġ dawriet il-muftieħ żarżar,
bkew l-istanga u l-firroll;
il-bieb tbexxaq, il-gaj ġewwa
mal-palazz ixterdu lkoll.

Il-għarusa Marijanna
tal-knisja liebsa l-ilbies;
is-sur Ġulju u Vitor martu
kienu ħarġu għall-quddies.

Bil-maktur rabtulha ħalqha,
lill-qaddej qatluh b’stallett;
u ġrew biha fuq spallejhom,
Haġgi jiġri quddiem nett.

Kif il-għamad neħħew lilha,
Marijanna rat il-gzejjer
ta’ San Pawl, il-qluġħ imtella’,
u x-xambekk lejn Tripli sejjer.

Oh kemm werżqet Vitorina
xhin ġiet lura mill-quddies,
u kemm ta fuq rasu Ġulju!
x’hasra kbira! qalu n-nies.

Marijanna fuq il-poppa
tara ’l Malta qed titbiegħed,
qalbha mbezzgħa, qalbha mwerwra
bħal xaqq qasab qed titriegħed.

“Sliem għalik, ja Malta ommi,
fejn qattajt ta’ ħajti l-jiem,
lilek iżjed le ma nara,
ħu ta’ qalbi l-aħħar sliem!

O Marija, omm minn t’Alla,
kemm u kemm ħabbejtek jiena,
ġejt inżurek kull fl-għaxija,
minni llum ikollok ħniena!”

Mill-ghajnejn ta' Marijanna
id-dmugh nieżel qisu wied;
grajja eqqel hadd ma garrab
minn ta' Malta fost l-ulied!

Biex tfarraġha t-Torok ġabu
minn ġo Tripli lil Majjena;
'mma l-ġharusa ma tridx farag
sejra tibki kantilena.

Il-ġharus Toni Manduca,
dik qalbu maqsuma tnej';
li l-ġharusa jġibha lura
ħalef ħalfa bil-Mulej.

Biex ifarrġu 'l Ġulju u 'l martu
ġew in-nies u kbarat bosta;
qamet aġha, kulhadd jibki
lill-ġharusa minn tal-Mosta.

Kulhadd għadab għall-ġhassiesa,
tal-ħarsien naqsu mid-dmir!
Għal min jonqos waqqfu Qorti,
għamlu liġi b'kastig kbir.

Ix-xambekk ġo Tripli wasal,
ġew it-Torok ferħanin
sabiex jieħdu b'idejn Ħaġġi
u jaraw bint il-Maltin.

Hekk kif rat lil din ix-xena
stallett nifed lill-qalb tagħha;
mur obsor li Ħaġġi kellu
daqshekk jimxi ħażin magħha!

'Mma tad-dmugh u l-ħarsa tagħha
ma tax każ Ħaġġi ferħan;
moħħu kien tal-flus fil-kemxa
li ser jaqla' mis-sultan!

Nies iferrqu biex l-ġharusa
tġhaddi fosthom ftit imrejha;
għalkemm kienet ftit magħdura
jaraw setgħu kemm hi sbejha!

Fil-palazz tas-sultan dahlu,
nisa jharsu ghajjurin;
Marijanna bil-misthija
wiccha hmar daqs il-peprin.

Isellmulha b'rashom baxxa
minn nahiet kollha l-qaddejja;
hlief damask u deheb u fided
ma tarax quddiem ghajnejha.

Is-Sultan go rokna mwarab
qed ihares b'wicc dahkan;
qatt ma basar li go Malta
kien hemm gmiel u gmiel bhal dan.

Is-Sultan sejjah lil Haggi
f'idu qiegħed kemxa sewwa,
u izzihhajr talli kien gablu
daqshekk gmiel u daqshekk hlewwa!

Haggi hareg u mar jghoddhom
taht is-sigra taz-zebbug;
waqt li jghodd, hjiel iehor jghaddi
minn go mohhu, mohh mahmuġ.

"Min jaf", qal, "dik ommha msejkna
kemm tixtieq tara l-gharusa!
nahseb biex tehodha lura
lesta tagħti gidha u flusha!"

Ahseb Haggi, habbel mohhok
kif sa ggib kemxa ohra flus!
int kun af illi minghajrhom
qatt ma jkollok zejt fil-kus!

Dik l-imsejkna Marijanna
ma' Majjena gēwwa sala;
din f'widnejha bdiet treddnilha
li hajjitha ser tkun btala.

"Warrab fis id-din nistrani,
emmen f'Allah, Allah kbir,
f'Mawmettu profeta tiegħu,
u sultana fis issir!"

“Hobb minn qalbek, b’qalbek kollha
lis-Sultan ta’ Barberija,
isma’ minni, għax inkella
hajtek tkun bil-ghawg mimlija.”

Dik l-imsejkna Marijanna
bid-dmugh niezel minn ghajnejha,
rasha xxengel biex le tisma’.
b’dawk subghajha ssodd widnejha.

Dabet, nixfet, għadma u gilda,
bla ma torqod, bla ma dduq,
tixtieq biss il-mewt tahtafha
u tehodha ’l fuq ’il fuq.

Il-jum bewweg, il-lejl daħal,
izda nagħsa m’hemmx għaliha;
beda jisbaħ, ghajjiet fl-aħħar,
u dik ghajnya marret biha.

Malli qamet l-ilbies tagħha
sabet kien għosfor u tar;
kellha tilbes ta’ għarbija,
bis-sandli u bil-lizar.

Par imsielet tar-rubini,
tal-ġawhar sabet kullana,
u Majjena lilha qalet:
“Fis ilbishom, ja Sultana!”

Marijanna tibki u tolfoq,
qisha hierġa tagħha r-ruħ;
flok il-ġawhar u r-rubini
izejjen lil wiċċha d-dmugh.

Is-Sultan qiegħed jithejja
b’ilbies abjad u bil-fwejjaħ,
bid-djamanti, bit-topazi;
kif tarah tgħid kemm hu sbejjaħ!

Is-Sultan ma jiflaħx iżjed
sabiex jara dak il-ġmiel;
minflok f’jur ta’ xebba jara
xebba xxerred dmugh bil-qliel.

Haġġi haseb, habbel moħħu,
kif sa jdabbar kemxa flus;
kemxa flus illi mingħajrhom
u la tghannaq u la tbus.

Biex minn Tripli jiġi Malta
Haġġi fl-aħħar sab saħħar;
dan fejn hija Marijanna
lill-missier jagħti l-aħbar.

Is-sultan ma qatax qalbu,
jerga' jmur għal Marijanna:
riedha tkun l-għarusa tiegħu,
wegħedha l-ferħ u wegħedha l-manna.

Tad-deheb fin kullana sbejha
ried iqieghed wisq ferħan
madwar għonqha biex ifisser
li ser tkun mart is-Sultan.

Marijanna tghid le b'rasha
bid-dmugħ nieżel minn għajnejha;
hekk kif hu qabdilha idha
hi fil-pront ġibditha lejha.

Marijanna f'Toni ftakret,
l-għarus tagħha wisq maħbub;
hadd u hadd mhu sejjer jifred
l-imħabba bejn iż-żewġ qlub.

Is-Sultan imbellah baqa',
qatt ma ġarrab dik il-ġarba;
qatt u qatt fil-għomor tiegħu
imħabbtu ma ġiet imwarrba.

Is-Sultan tilef is-sabar
kien ser jaqbad l-istallett;
Marijanna meddet għonqha,
kien sa jxejjer l-aħħar nett.

Is-sultan f'kamartu warrab,
beda jsabbat fuq l-imwejjed,
jarmi kull ma jsib quddiemu,
qisu xorob ħafna nbejjed.

Bintu Assena malajr dahlet
sabiex forsi tikkalmah;
“ħalli f’idi, jien nirranga,
ħu ftit sabar f’gieħ Allah!”

Tfajla ħelwa t’ghoxrin sena
Asseba tfajla għaqlija;
bejn Assena u Marijanna
saret ġibda u ħbiberija.

Minn ġo Tripli mal-furbani
f’Malta wasal is-saħħar,
u mar joqgħod biex jinħeba
taħt il-Birgu ġewwa għar.

Kien ħażin u kien jilħaqlu,
u sar jaf mingħajr xogħol bosta
fejn joqogħdu Ġulju Cumbu
u Vitor martu fil-Mosta.

B’leħja twila, xagħru mqanfed,
imkebbeb ġewwa liżar,
b’ħatar oħxon fl-art itektek,
is-saħħar ħareġ mill-għar.

Kulhadd beża’, ħadd ma kellmu,
il-bieb ħabbat tal-Mostija,
ta l-aħbar li binthom qiegħda
mas-Sultan ta’ Barberija.

Tgħidx kemm ferħu Ġulju u martu,
tgħidx kemm qabeż il-għarus;
mis-senduq bil-ħajr, bil-barka
lilu żerżqu kemxa flus.

M’għamlet xejn lanqas Assena
biex l-għarusa tagħti qalbha
lis-sultan, u xejn ma swewlha
la kliem ħelu u lanqas talbha.

U fuq qalbu s-Sultan għaraf
ta’ għadabtu ġewwa l-fwar,
li s-safa ta’ bint maltija
iśħaħ huwa mill-azzar.

L-istallett biss jista' għal qalbha
u jqattagħha bla moghdrija
u jxerridha bcejjeċ bcejjeċ
fit-toroq ta' Barberija!

Is-Sultan kellu ġo Malta
mitejn raġel mill-aħjar
maqbudin jaħdmu ta' Isiera
biex itellgħu qabda swar.

Jekk joqtol lil Marijanna
maqtulin jiġu l-ilsiera,
meta huwa tant jeħtieġhom
sabiex jaqbad din il-ġzira.

Is-Sultan qabel ma' bintu
illi jaqta' jiesu sew;
bħala Isira u ta' qaddejja
Marijanna tibqa' hemm ġew.

Kif l-aħbar sema' Toninu
telaq jiġri bħal buffura
għal ġo Tripli biex l-għarusa
huwa jsib u jgħibha lura.

Wasal Tripli, l-jum inzerta
illi fih il-festa ssir
b'ħafna storbu lil Mawmettu
ta' Allaħ profeta kbir.

Ta' tork libes, fil-ġenb ġibed,
mill-ġemgħat kollu beżgħan;
dur u dur fl-aħħar sab ruħu
sew biswit dejr is-sultan.

Kibru l-ħsejjes f'daqqa waħda,
il-ġhassiesa gegwigija
mill-palazz biex jaraw ħargu
lis-Sultan ta' Barberija.

Issa l-ħin li jidħol ġewwa,
Toni daħal wisq qalbien,
Toni sab l-għarusa tiegħu,
bdew jitgħannqu t-tnejn flimkien.

Malajr ħargu, malajr ħarbu,
b'ħafna għaqal u tbatija
fix-xatt waslu, jistennihom
xambekk sabu ta' Sqallija.

Fuq il-pruwa Marijanna
fix-xefaq thares u żżiġġ;
is-siġħat is-snin tarahom
sa ma tara 'l Malta tfigġ.

U kif feġġet oh x'tislma
hija tat lil Malta ommha!
trid ittir biex tasal ħdejha
u bil-ferħ min jista' jzommha?

Ir-riħ tajjeb, fl-aħħar waslu
ta' San Pawl ġol-bajja kbira;
malli niżlet għarkopptejha
bieset l-art ta' din il-gżira.

Il-bieb tbexxaq... Marijanna!
Vitorin hassha ħazin!
Ġulju jibki, nies iċċapċap,
daqqu l-qniepen ferħanin!

Kulhadd jgħajjat: oh xi grazzja!
kollha telqu għarkopptejhom
lejn Omm Alla ta' ġol-Wejda
jiżżuhajr bid-dmugħ f'għajnejhom.

Dun Ambroġ fuq l-artal nieda,
ġie fl-aħħar il-jum mixtieq;
b'ward u żahar u bir-ross f'idhom
il-ħaddara mlew it-triq.

Bil-mant abjad Marijanna
dehret anġlu ġej mis-sema
ħdejn Toninu hieni u kburi,
oh xi ġmiel għajtet il-ġemgħa!

Ġo ta' Wejda l-knisja ż-żgħira
jagħtu l-ħatem lil xulxin;
Omm minn t'Alla qatt quddiemek
imħabba dehret bħal din?

Ġewwa l-Mosta f'jur ta' xebba,
l-ġhajnejn tgħaxxaq bis-sbuħija,
tfajla ħelwa, tfajla safja,
kif taf tagħmel l-art Maltija.

Ward tal-qronfol, ward ta' Mejju
Malta kellha ɢo kull ɢnien;
l-isbaħ warda Marijanna
Malta kellha dak iż-żmien!